

# CRVENI BARJAK

GLASILO SOCIJALNO-DEMOKRATSKE STRANKE U DALMACIJI.

Bijeda se ne rađa iz zlobe kapitalista, već iz nepravilnog socijalnog sistema, privatnim vlasništvom; stoga mi ne propovijedamo mržnju prema osobama, ili klasi bogataša, već naprosto zagovaramo prijevremenu potrebu jedne socijalne reforme, koja bi za temelj ljudske zajednice postavila zadržano vlasništvo.

C. Prampoliat.

Izlazi svakog 1. i 3. utorka u mjesecu.

Pojedini broj 10 filira. - Pretplata iznaša na godinu K 3:20; na pol godine K 1:60. Za inozemstvo na cijelu godinu K 6:40; na pol godine K 3:20. Pretplata se plaća unaprijed. Pisma i novci šalju se na druga F. Pazinovića u Spljetu. - Vlasnik, nakladnik i odgovorni urednik Ivan Angelicchio. - Administracija i uredništvo: Savez medju radnicima, 208. - Pučka Tiskara - D.r V. Hjadica i drugovi.

## Za naš kongres.

U narednom broju štampaćemo definitivni, prošireni dnevni red našeg kongresa.

Toliko javljamo, jer se u raznim skupštinama u Splitu o stvari vijećalo, a iz pokrajine stigoše i još se očekuje materijal i podatci, da se u narednom broju, koji će biti zadnji pred kongresom, štampa u detaljima dnevni red.

## Radnički pokret u Dalmaciji.

Kad bi bilo sredstava i ljudi na raspoloženju mogao bi biti dosta važan premda ga nema ili se tek radja. Socijalistička riječ već je iz Splita doprla do mnogo mjesta, pokušaji organizacije su neuspjeli, slabo uspjeli ili imaju sigurne uslove razvoja, samo kada bi se polje obradjivalo.

Pregled koji slijedi ima svrhu da dokazuje realno stanje naše. Mnoge grupe su propale, ali čekaju naš rad da uskrise i da se lijepo razvijaju.

### Split.

	organizovanih	neorganizovanih
Drvodjelaca	68	78
Konopara	21	13
Šavaca	21	—
Kovinara	48	52
Željezničara	13	76
Kafanskih podvornika (propala u štrajku)		
Privatnih namještenika (pokušaj org. izjalovio se)		
Cipelara	14	20
Bojadisara	15	12
Pekara	22	1
Klesara	10	15
Zidara	108	40
Transportnih radnika (propala)		
Brijača	20	2
	470	329

Konopari i klesari a valjda i bojadisari sa neznatnim naporom mogu da se opet skoro svi organizuju.

Kovinari su već bili skoro svi organizirani. Nakon sretnog štrajka, izvoštivši sve tražbine, organizacija kljusne. Sa zgodnim radom mogu se predobiti.

Željezničari skaču od minimuma do maksimuma organiziranih. Dobrih elemenata ima medju njima; nestalan im je rad. Proko

3/4 smatraju se u kolotečini radničkog pokreta,

Kafanski radnici imali su oko 60% organiziranih. Nepromišljeno štrajkovanje uništi im organizaciju. Htjet će se rada sa naše strane i da im vodstvo organizacije ne padne u ruke vikača i neodgovornih ljudi, pa ima nade da će opet postati faktor u radničkom pokretu. Premda necentralizovani, splitsko je radništvo podnijelo znatnih žrtava da ih pomogne u borbi.

Privatni namještenici smatraju se najboljom vrsti ljudi. Njih ovratnik i štapić čini da zaborave položaj najamnih robova. Ipak ima elemenata o kojima bi se dalo raditi. Zaprijetka je glavna u nesvijesti nižih činovnika, koji čekaju da im se privilegovani kolege a zapravo upravitelji i šefovi organizuju! Hoće se da se napate pak će se prenuti.

Zidari imaju nepovoljnu sezonu. Mnogo su puta pali i digli se. Za budućnost ove organizacije nema brige. U rukama je svijestih, srčanih i požrtvovnih drugova. Ima, veličanstvenu bojovnu prošlost, a čekaju je teški zadatci.

Transportni su radnici propali radi razloga koji će delegati saznati na kongresu.

Tipografi imaju svoju centralu u Splitu, ali te radnike ne smatramo borbenom proletarskom falangom, niti imaju ikakove važnosti u radničkom pokretu. Nedavno se odvojše od nas i stanom. Njihova organizacija ima stroko sebično obilježje.

Cjelokupna situacija u Splitu dobra. Izgled za budući rad najbolji. Radnički pokret leži na zreloom shvaćanju razredne borbe.

### Zadar.

	organizovanih	neorganizovanih
Zidara	130	—
Pekara	40	2
Drvodjelaca	35	—
Krojača (šavaca)	13	—

Drugi radničkih organizacija nema. Mnogo još ima da se provede osobito oko izradjivanja razredne svijesti. Za sada pokret ima samo strukovno obilježje. Kako se iz brojaka razabire statistično se stoji odlično. Zanimivo i pohvalno i utješljivo: u Zadru se radnici sami odmeću od buržoaskog upliva i sami se organiziraju. Naše sjeme ne padne na kamen!

### Šibenik.

	organizovanih	neorganizovanih
Zidara	60	?
Pekara	22	—
Željezničara	60	?

U Šibeniku imamo Savez medju radnika i organizacije kovinara i stolara, koje ne djeluju.

Organizacija željezničara ima oblik neutralno-gospodarski.

Općenita situacija najodličnija, samo da se jednom počme da radi ozbiljno i sustavno.

### Pučiće.

Kamenolomana 86 ?

Ima nade da će se na cijelom otoku Braču razviti mreža strukovnih organizacija kamenolomana, a po ostalim otocima savezi mješoviti. Ova organizacija je ustanovljena sa očitim nazorima razredne borbe, te ima izgleda da će naskoro Brač imati malih uzor-razsadnika socijalističke misli.

### Siverić.

organizovanih neorganizovanih  
Rudokopača 500 500

Napose ima govora ob ovim radnicima.

### Dubrovnik i Gruž.

Poslat će osobito izvješće.

### Hercegnovi.

Tek osnovana organizacija propala. Razlozi će se navesti na kongresu. Najodličnija situacija za naš rad.

### Kotor.

Organizacija pekara nakon godine dana propala. Ima uslova za naš rad.

### U Solinu

bio je započeo rad oko organizovanja radnika u cement veleindustriji. Prekinut je. Razlozi će se reći na kongresu.

Imamo opširno polje rada. Možemo svagdje uspjevati i kroz malo godina postati glavni faktor u pokrajini, jer našu snagu osnivamo na broju, na svijesti pristaša, na organizaciji, na disciplini.

Ako smo dovoljno znali da stvorimo sa našim snagama, kada ćemo imati tajnika, svima će nam odlanuti; stranka i organizacija će imati dovoljno snage, a sa radom ni sredstva neće faliti.

Ako ima ništaka, kavgadžija i opakih, koji ne poznavajući rada ni žrtava, stanu baliti: a što su uradili? odgovaramo:

Vulgarizirali smo ideju socijalizma, svakoga učili shvatiti nuždu organizacije, i — — — omogućili da se održi ovaj kongres na koji se spremamo.

Imamo u Dalmaciji dobrih socijalista; oni su hrid stranke i organizacija; okušani u svakovrstnim borbama.



A time ne mogu da se podiče mnoga mjesta, gdje se puno i redovito za pokret potrošilo.

Dalmatinki proletarijat sa ponosom može da rekne: ovo je moje djelo: sâm sam žrtvovao za ovu zgradu!

Biće više i bolje!

Radništvo u Dalmaciji, koje nije s nama, nije protiv nas, te ga se ne može upotrebiti protiv nas. Pripoznaje u nama borcu za pravednu stvar, simpatično gleda na naš rad i smatra se našom braćom.

To je plod naše agitacije i borbe. Zadovoljni smo.

## Nešto o našem sporu.

Na zadnjem kongresu strukovnih organizacija u Trstu bila je odglasana slijedeća rezolucija:

*„Odnosno zaključku centrale medjustrukovnih organizacija u Beču, koji smatra Jerka Dorbića kao osobu štetnu za organizacije, današnji kongres je zaključio da ne prizna njegov aktivni rad, i prema tomu pozivaju se drugovi u Dalmaciji, da odbiju svako Dorbićevo sudjelovanje u strukovnim organizacijama“.*

Protiv nje glasali su dalmatinski delegati, drugovi Gojien, Haramina (Split) i Zrinski (Zadar). Ta rezolucija nije bila prethodno obrazložena.

Kao ispravak i reakcija protiv takovog veoma čudnovatog postupka i sistema iznenađenja dobre vjere, poslata je jedna izjava tršćanskom „Il Lavoratore“, „Stavbinski Delavac“ i „Zarji“ u Ljubljani, koji je, ali, nisu stampali.

Konstatujemo da su slovenski socijalistički listovi donijeli gornju rezoluciju u ublaženoj formi na korist druga Dorbića, jer su izostavljene riječi: „kao osobu štetnu za organizacije“.

Pitamo: ko je počinio falsifikat? Italijanski socijalisti dodavši riječi: „jer je osoba štetna za organizacije“, ili slovenski socijalisti izostavivši ih? Ili ili!

Evo doslovno odgovora iz Dalmacije:

„Radničke organizacije u Splitu i u Zadru, saslušavši referate drugova Gojuna, Haramine i Zrinskoga o njihovom radu na kongresu strukovnih organizacija održanog dneva 1. i 2. XII. u Trstu, saznajući za pismenu izjavu Centrale Strukovnih Organizacija u Beču, koju je takodjer objelodanio i tršćanski „Il Lavoratore“ dneva 4. XII. 1912., br. 2358, glede rada druga Jerka Dorbića:

Izjavljuju:

1. Neće i ne mogu da se odazovu pozivu da se odreknu rada druga Jerka Dorbića u korist radničkih organizacija, jer je on utemeljitelj centraliziranja opstojećih strukovnih organizacija u Dalmaciji za koje je mnogo žrtvovao a nikada škodio.

2. Organizacije očituju da je neistinita tvrdnja da je Jerko Dorbić ikada bio štetan strukovnim organizacijama.

3. Organizacije izrazuju sažaljenje nad tim kako takove izjave mogu da padnu sa strane bečkih centrala i da dodju u našu štampu, bez da se prethodno nas pita o radu čovjeka, kojega se sudi baš radi njegova rada.

4. Organizacije daju nalog Komisiji „Strukovnih Organizacija:

a) da se ispravi u svim novinama, koje su donijele ili bi donijele vijest da je Jerko Dorbić štetan radničkim organizacijama ili pokretu uopće;

b) da ovu izjavu pošalje interesiranim organizacijama u stranci;

c) da energično pita račun u Beču i jednom za uvijek da se doznade ko radi u Beču na štetu ugleda našega druga, što ide na štetu cijeloga radničkoga pokreta, jer nam se sada sa neke strane nameću škandali na koje nismo obvikli, kojih ne želimo i odbijamo sa ponosom poštenih radnika i u ime svestosti socijalističkog ideala.

5. Opominjemo naše vodje u Beču, u Trstu i Ljubljani, da ovake osude nisu moguće; da se ovom proletarijatu mora da položi račun o ovom postupku. Osude koje se tiču takovog čovjeka moraju biti obrazložene. A ako žele znati ko je koristan a ko štetan našem pokretu i strukovnim organizacijama, amo neka dodju, nas neka se pita.

Jakom vjerom u uzvišene ideale poštenja i pravice za koje se kao socijalisti borimo, bilježi se:

Split, 10. XII. 1912.

za Politički Odbor: za Medjustrukovni Odbor:  
Jakov Gabrić, v. r. Vilim Haramina v. r.  
Francesco Pasinovich, v. r. Mato Busija, v. r.

Dužnost nam se nameće da obavijestimo drugove da ima tri godine da vodimo ovu borbu i da i Beču i Trstu pitamo račun za nešto našto kao ljudi i kao socijalisti imamo prava. Iz Trsta nas slaše u Beč po razloge ovog spora, a Beč odgovarao da ne zna ništa, neka idemo u Trst.

Sa naše strane u tri godine nismo ni riječi u javnost pustili. Iz Trsta se počese u javnost turati osude na teret druga Dorbića, s namjerom valjda da nas postave pred gotovim činima.

Uzprkos toga mi smo mučali i računali na razboritost odgovornih faktora.

Mi još hoćemo da vjerno i velikim samoprijegom služimo interesima socijalističke stranke, da joj ugled čuvamo ne iznoseć javno ono što bi mogli, našto se nadamo da nećemo biti prisiljeni.

Pogreška stoji u tome što se odmah iz Beča i Ljubljane nije amo poslao koji delegat da izvidi što je na stvari. Slijepo se palo na lijepak interesiranim i dotjeralo do današnjeg spora o kojemu će biti govora na kongresu, gdje će biti definitivno i riješen.

## Za radničku organizaciju.

U mnogim mjestima, gdje ima sve ono što se smatra nužnim preduslovima za razvoj zdravog radničkog pokreta: industrije i kapitalističke trgovine; neimućnog i najamnog radništva, te je kulturni stepen masa prilično visok, ipak radničke organizacije nisu stekle one snage, koje bi po broju radnika morale da imaju, a ni socijalistička stranka nije stekla onoliko upliva koliko bi trebala.

Split je do sada bio centrom radničkog gospodarskog i političkog pokreta, te polje svih naših eksperimenata. U Splitu ima socijalista i to dobrih. Cjelokupna situacija stranke i organizacije nije loša, ali niti iz daleka ne može da zadovolji.

U Splitu imamo 10—15 godina rada i agitacije pred sobom. I ako su za markirati mnoge nedostatnosti, u Splitu protiv svega i svakoga socijalistička stranka ima sigurnu budućnost.

Mi nismo zadovoljni stanjem stvari ni u Splitu, ali kada gledamo kako izgleda pokret gdje ima i plaćenih stranačkih tajnika, i novinara, i činovnika, itd. onda Split prednjači.

Socijalistička knjiga, brošura stranačka, štampa revolucionarna ima u Splitu slabo tržište. To je naša slaba strana; to je uzrok da se u masi, gdje ima zrelog shvaćanja o socijalizmu, pojavilo veoma malo, skoro nikakova kulturna snaga, koja bi iz pokreta za pokret valjala.

Tome nismo krivi mi, nego buržoaske stranke, koje su u političkoj maloljetnosti držale radničke mase i izrabljivale ih za tučnjave i parade, bez da bi im pružale ikakove duševne hrane, ili poticale umni promet.

Mi smo mnogo učinili za izobrazbu mase. Malo je; tako je malo, da ni stranka ni organizacije ne mogu da imaju onu ulogu, koju im događaji nameću: vodje mogu da vide što treba reći i početi, ali kada se počme, bivaju satrveni od rada, jer treba da ga sami izvedu.

Ako je teška situacija u socijalističkom ambijentu kao što je Split, kakova mora da bude u drugim mjestim, gdje pokret leži na početnicima?

Ako smo mnogo Sisifovog<sup>1)</sup> posla obavili u Splitu, i još ga obavljamo, mora li nam to iskustvo otvoriti oči i udesiti naš daljni rad po kulturnim i gospodarskim prilikama u kojim živimo?

Oh, da mi je iskazati kakova čuvstva u meni pobudjuju kada razni naši drugovi sa strane povire u Dalmaciju ili se medju nama zadrže par dana pa ti sa neke visine stanu krojiti taktiku i prepisivati recepte!

Jedni su smatrali nužnu konferenciju, programe; teoretizirati i odglasati koji tucet rezolucija (Jakšić).

Drugi su uvidjeli manjkanje neke više stranačke inštancije. (Raušer).

Treći da radništvo mora da samo raspolaže sa sobom i organizacijama (Demetrović) što bi značilo da već ima svijesti, zrelosti i da shvaća organizaciju kao oružje u razrednoj borbi.

Četvrti u dvije generacije u stranci sa različitim uzgojom i tendencom (Delić).

Ja pako, *vox clamanti in deserto*, koji nemam da očekujem nikakove koristi od stranke, nikomu nisam vezan obzirima, heretik, vidim razloge zastoja, nereda, nedostatnosti i sve ono što nas zabrinjuje, a što bi htjeo izliječiti sa ovim receptom, kojega ću predložiti i osvijetliti na kongresu u obliku rezolucije:

III. kongres radničkog pokreta u Dalmaciji održan u Splitu dneva 23, 24, 25 marča zaključuje:

1. U nikakovom mjestu u Dalmaciji, gdje nije predhodilo nekoliko godina socijalističke agitacije i redovitog funkcionisanja mješovitog radničkog saveza, neće se smjeti osnivati strukovne organizacije.

2. Ovo pravilo nema vrijednosti za ona mjesta gdje jedna industrija ima

<sup>1)</sup> Sisif je valjao kamen uzbrdice: a kad je mislio da je prispio cilju, kamen bi mu se oteo i iskotrljao pa bi opet počeo isti posao.



mjestno obilježje, naime u kojoj je zaposlen veći dio radnika u mjestu.

3. U onim mjestima gdje već postoje radničke strukovne organizacije a životare u krizi, ostavit će se zauzetnosti interesiranih ako su sposobni da krizu provale; ako podlegnu, morat će se držati prve tačke.

4. I pripadnici mješovitog radničkog saveza morat će plaćat fond solidarnosti centralnoj komisiji strukovnih organizacija.

Ova rezolucija neće naići na simpatije starih organizatora na strani, ali prilike su jače od dobre ili zle volje ljudi. Ja baš radi toga računam na izustvo starih drugova koji će doći sa strane i uviditi imperativnu nuždu da ova rezolucija postane pravilo za dalji rad.

Predlažem ja kao stari dalmatinski drug, duboki poznavao prilika, kao liječnik, koji je pratio od rođenja, preko djetinjstva, mladosti i bolesti jedan organizam, te mu poznaje sustav i može da izuči historijat bolesti.

\*

Priča se da su stanovnici jednog otoka, stari ribari i marnari, doznali za neke brodove koji plove velikom brzinom i sa svakim vjetrom. Htjedoše i oni da nabave tako savršenu i korisnu barku. Kada se uputiše, nakon nekoliko milja, pokvari im se kormilo. Kada nakon velikog napora i više dnevne dangube oporaviše kormilo, uputiše se dalje. No, mašina se pokvari. I takô imadoše muke svaki dan, a brod nije napredovao. Tek da nije tonuo.

„Barba Ive, ajmo mi na kraj pa ćemo našom bracerom doći prije.

„Mikula moj, bolji je vapor nego bracer.

„A barba moj, kada š njine ne znamo navigat.

Prepirka je bila općenita. Jedni kriviše druge da se puno ugljena bacilo uzalud, drugi opet da se htjelo više; treći da se nije polijalo mašinu dovoljno uljem. Neki su isticali kako engleski i italijanski brodovi putuju, pa kako nebi mogao i njihov.

Mikula i neki drugi vratiše se na braceru da dalje š njom putuju, ali uvjereni da je bolji parobrod obećaoše da će prije taj sustav brodova proučiti, te kada će od njega moći svu korist iscrpiti, onda da će ostaviti braceru za brod.

Ostali htjedoše pošto po to da plove dalje parobrodom.

Mikula i drugovi ploviše na dugo i široko a vazda su susrećali stare svoje prijatelje skoro na istom mjestu da se pravdaju ko je kriv da brod ne juri napred.

Mikula i drugovi nakon nekoliko godina udariše o siku i njihova braceru potoni. Onda odlučiš da kupe lijepi moderni parobrod poput Engleza i Nijemaca. Ali već su znali majstorski bez jedara, sa mašinom ploviti.

Ploveći sa svojim novim parobrodom opet se susretoše sa starim prijateljima. Nadjoše ih u sred mora nepomične gdje se svadjaju. Mikula im se približi i začudi se kada dozna da se razilazu. „Zašto“? zapita. „Jer ovaj vrag ne valja ni za što“, odgovoriše mu. Dapače se začudiše kada vidiše Mikulu da zapovjeda tako velikim parobrodom. On im reče:

„A sjećate li se kada sam vam rekao da se vraćam svojoj braceri za stići prije od vas? Dobri su moderni i veliki željezni

parobrodi, ali nisu za svaku vrst ljudi. Valja biti sposoban za snjima upravljati“.

I mi smo otočani, koji za neko vrijeme trebamo braceru.

Jerko Dorbić.

## Mješovite organizacije.

„Savez medju radnicima“ je stari, primitivni oblik radničke organizacije u Dalmaciji. Ne samo u Dalmaciji, nego svagdje u primorskim pokrajinama takove organizacije obuhvaćaju radništvo muško i žensko od svoga zanata.

Mi smo mislili da je u Dalmaciji već suviše sačuvati ili stvarati nove takove organizacije. Izgleda da smo se prevarili. U Splitu, n. p. ima više godina da smo htjeli svečano raspustiti stari „Savez medju radnicima“ jer opstoji više na papiru nego realno, i jer je po ondašnjem našem sudu bio častno, složno, svestrano izvršio svoju zadaću.

Taj mješoviti radnički savez bio je korjen, trup iz koga su se i oko njega sve redom razgranile današnje strukovne organizacije. i to: konoparska, drvodjelska, zidarska, klesarska, soboličička, postolarska, kovinarska, transportnih radnika, željezničara, pekara, krojača, brijača, kafanskih podvornika (propala) težaka (zemljoradnika), mladih socijalista, a uz to i politička organizacija, u koju je prenesen duh stare matice našeg radničkog pokreta.

Danas ispravljamo naše mišljenje i kašemo: Mješoviti radnički savezi nisu još suvni našim pokretu, jer ima još mnogo neobradjenoga polja i takova će ga još za mnogo godina biti.

Iz radničkog mješovitog saveza poradjaju se snage za strukovni pokret: iz općenitoga načina organizovanja, prolazi se na specijalni.

Baš n. p. u Splitu, uzprkos svih opstojeh strukovnih organizacija, ove ne mogu da obuhvate sve radništvo. Imamo mi u Dalmaciji mnogo sredovječnog zanatlijskog radništva, samostalnih radnika, koji više spadaju u proletarijat nego u poslodavce, a jednoć su učestvovali u našem pokretu, politički osjećali i gospodarski interesi turali ih k nama. Za sav taj element najprikladnije je mješovita „Federacija“ ili mješoviti radnički savez.

Za takove ljude, pa bili oni poslodavci (često bez posla a sigurno bez kapitala) još se osjeća potreba mutualiteta (uzajamne pripomoći) što ne izključuje u ničemu razrednu borbu niti kompromituje čistoću pokreta.

Komisija strukovnih organizacija u Splitu, i s vremenom u drugim mjestima imala bi dosta posla kada bi se bavila izkjučivo sa strukovnim pokretom. Nikada neće, niti smatra svojom zadaćom, da posveti brigu oko navedenog elementa, koji sačinjava ogromnu većinu organizaciji sklonog elementa.

Osim toga u pokrajini ima sila radničkih društava, koji su od nacionalista osnovani, ili od radnika bez političke boje, sa neopredijeljenim ciljem, nego samo da budu radnička društva, naime da se diferenciraju od raznih sokolana, čitaonica, i t. d.

U mnogim mjestima takova radnička društva sasvim su raspoložena da se stope sa našim društvima i da se identifikuju s našim pokretom.

Tko je pozvan da ovaj posao obavi ako ne mješoviti radnički savezi?

Nužno je navesti da strukovne organizacije za ovakove pothvate nemaju ni sredstava, a sumnjamo ako bi ih do potrebe našli, doćim mješoviti radnički savezi ne žale da i svu imovinu žrtvuju oko prosvješćivanja i organizovanja radničke mase.

Da nije bilo mješovitog radničkog saveza u Splitu, danas nebi bilo ni stranke, ni strukovnih organizacija, ni lista, ničega!

U Zadru mješoviti radnički savez odavna je propao, ali danas imamo 3—4 cvateće strukovne organizacije, koje obuhvataju skoro čitavo kvalificirano radništvo grada. Na komu leže te strukovne organizacije? Na pripravnem radu i na ljudima koje je izradila mješovita organizacija!

U Šibeniku mješoviti savez postoji na papiru. Pokušaj strukovne organizacije nije uspio, jer sam savez nije nikada razvio svu djelatnost, koja se od njega mogla očekivati.

U Dubrovniku radnički pokret i socijalizam predstavlja mješoviti savez.

Kongres morat će se izraziti ako dijeli naše mišljenje, naime: gdje mješovitih saveza nema moraju se osnovati; gdje životare podkrijepiti ih e da svagdje postanu aktivni čimbenici u socijalističkoj borbi.

Naša zadaća nije samo da organiziramo najamno radništvo, nego da i širimo naša načela, da stvaramo središta, razsadnike socijalističke propagande.

## Organizacija rudokopača u Siveriću.

Nakon štrajka rudokopača u Siveriću g. 1903., koji nas je stajao mnogo novaca, živčaja, dangube i zatvora, pokušavalo se organizovati one radnike. Drugovi Etbin Kristan iz Ljubljane i Josip Kopač iz Trsta u više navrata dodjoše u Siverić i uvidiše koje su i kolike ozbiljne, teške i velike zaprijeke za provesti pristojnu organizaciju. Ipak uspije im namenuti zajedno par stotina radnika. Pošto se vodstvo organizacije uz nesvijestne rudare ostavilo jednom krčmaru, koji se više osjećao sklon fratrima, poslodavcima i svojim interesima, organizacija propadne.

Od tog vremena do god. 1911 rudari su se davali u očajne prosvjede štrajkovima protiv bezdušnog izrabljivanja i kršenja zakonskih propisa na njihovu štetu. Vazda bi se u tim prigodama obratili na nas, jer su uvjereni da im niko pomoći neće nego mi, naša stranka.

Tako se obratiše prigodom štrajka g. 1911. Pošto sam bio stranački tajnik, drugovi iz Splita me poslaše k rudarima, ako im mogu biti koristan savjetom i da vidim ako je teren sazrijao za ozbiljni pokušaj organizacije.

I zbilja u ovo zadnjih 10 godina patnje i teškoća izrabljivanja s jedne strane, a dodir s nama i česti agitacioni posjeti s naše strane, mnogo promjeni ljude. Bilo je već nekog svijesnijeg promatranja sa strane rudara na svoj položaj prema poslodavcima. Počeše shvaćati realno u socijalističkom smislu da su u oštroj opreci interesi najamnih radnika i oni poslodavaca.

Smatrao sam povoljan teren za organizaciju. Obavijestim centralnu upravu rudokopača u Turnu, koja oblasti splitski politički odbor da na njezine troške može da pošalje u Siverić kojeg spretnog organizatora, da pokuša nešto.

Taj pokušaj je centralu stajao nekih 400



kruna i plati bez primjetbe. Ti pokušaji dovedu do rezultata da se bilo upisalo u organizaciju oko 500—600 rudara.

Kada se organizacija provela, smatrao sam da je moja zadaća svršena i da mogu da se povratim mojim poslovima.

Nu pošto sam znao da je nemoguće da jedna mlada organizacija ostane bez jedne moralne snage, nadjem jednoga druga, kojega sam smatrao da bi bio zgodan funkcioner u Siveriću, te bi mogao raditi oko naobrazbe rudara, učvršćivati grupu i osvajati organizaciju one koji se još upisali nisu.

Uz znatne lične financijske terete proveden je taj naum. Kada je taj drug otišao u vojsku ostalo je na mene oko 200 kruna, pošto sam ja jamac za poštenje onih koji rade za organizaciju!

U taj par se nekako osnovao Medjustrukovni odbor u Splitu, koji je prvashnjeg druga zamjenio sa drugom Ožegovićem.

Drug Ožegović je radio što i koliko je mogao. Uz najbolju volju za svakoga nije agitacioni rad i mučenje svog tijela. Uz to, K 4 dnevno što se davalo drugu Ožegoviću, bile su apsolutno nedostatne. Kada je poderao svoja odijela i cipele, otide.

Grupa je bila u zastoju i nije mogla da snosi onaj teret funkcionarovog honorara.

Kada je Ožegović otišao, našao sam se slučajno u Siveriću. Što sam morao da radim? Oprati ruke kao Pilat, ili uzeti si brigu spasavanja organizacije?

90% je bilo izostalo sa doprinosima. Neki 10, 15, 20 maraka. Uzeo sam knjige i za 600 ljudi obračunao izostatke i nešto pješice, nešto kočijom raznašao plativne opomene rudarima po selima i veleprostranoj rudarskoj okolici.

Kada je Ožegović otišao meni je organizacija dugovala putne troškove, pozvavši me više puta iz Sarajeva; podmirio sam iz vlastitog špaga Ožegoviću dug gostioničaru i svotu što mu je dao za putni trošak do Splita.

Za organizaciju i agitaciju nametne se nužda nabave jedne pojate, jer ja nisam htjeo ni mogao na cesti, pred žandarskim bodežima sabirati članarine ni agitirati. Krčmari su već mrgodili lica protiv mog rada i organizacije, pa ni u krčmama na skoro nebismo našli zakloništa.

Iz vlastitog špaga unajmio sam jednu kuću, dao je udesiti za društveni lokal: bila je to najpreća nužda; bez toga nije se moglo uraditi ništa.

Dva mjeseca je trajala ta moja borba. Agitacije se napravilo veoma mnogo i sa dobrim uspjehom.

Nu preslaba zarada rudara nikako im nije dozvoljavala da pored najbolje volje podmire zaostatke članarine.

Bio sam već izložen sa mnogo stotina kruna mog novca; 3—4 mjeseca sam izdangubio i dobio plućni katar. To me nagnalo da i ja ostavim Siverić i da mislim na moje ekonomske i zdravstvene prilike. To sam i učinio nakon što sam u slične dobre ruke ostavio sudbinu grupe.

Rad u Dalmaciji za radničku organizaciju i socijalističku stranku, nije samo *gratis et amoris* (badava i iz ljubavi) nego valja danogubiti bez odštete i od svoga izlagati.

Taj rad danas nam daje slijedeću situaciju:

U Siveriću organizacija danas ne funkcionira; 3/4 organiziranih su pod oružjem, a među njima najbolji elementi rada na kojima bi morala da leži organizacija.

Rudari su pripravnici da sve izostale doprinose u velikim pomjesečnim ili mjesečnim obrocima isplate, kao što su dokazali do sada da kada imaju plate 15, 20, 25 maraka na jedanput.

Tamo za još neko vrijeme se nameće boravak jednog funkcionera, dok se zaostaci utjeraju, knjige svestrano uredi i u rukovodjenju istih sami rudari usposobe. Poslije se može mirne savjesti njima organizaciju predati a samo kad i kada ih posjetiti za agitovati i obaviti kontrolu.

Materijal ljudi bio je i jest najgore vrste: alkohol i sušica vladaju neprestano; ljudski ponos skoro ubijen. Među tolike moralne žalosti naša inteligencija je turila na površinu nekoliko bisera; Ima jedno tridesetak, koji zdravo shvaćaju socijalizam, makar primitivno, ali pravilno; imaju jasan pojam o razrednoj borbi; dosta bistre pameti i radišni.

Kada se sa vojništva vrate rudari moralo bi se osnovati seoske povjerenike i blagajnik-utjerivače. Već ta reforma radi zgodnih ljudi danas na razpoloženje daje jamstva da će uspjeti.

Kongres radničkog pokreta mora da odredi kako će se to djelo privesti kraju. Na čitavoj liniji pa i sa Siverićem mora se prestatati sa osobnim naporima i žrtvovanjem; sada moraju centrale, ili masa radnika naći sredstva!

Ja ću po svoj prilici i nadalje raditi, ali kako do sada: neću i nije moguće da idem iz Drniša u Velušić pješice pa da čekam 2—3 sata ravno dok rudari izadju iz rovova, pa da im agitujem i utjeravam doprinose. Neću više da idem apostolski iz Drniša u Siverić, u Tep-ljuh, u Biočić, Miočić, Kadinu Glavicu itd. da ubijam sam sebe za opću stvar, da kompromitujem svoje zdravlje i gospodarske interese.

Kažem da neću više, jer nije moguće dva puta u svom životu izvršiti jednaki napor i jer se ne osjećam više podesnim za sitni materijalni rad.

To rekoh bez brige ako će biti milo ili žao kafanskim dangubama, kavgavdžijam i ništacima, te ako je komu bilo još jednom potreba znati koliko je mastan i slavan stranački rad.

Dokončavam izrazujuć nadu da će naš kongres pristojno resiti siverićka delegacija i da će ugodno iznenaditi sakupljene, što će ih sjegurno obradovati, jer ako smo se mučili, trošili i borili. naš rad vidimo da počimlje da daje ploda.

J. Dorbić.

## La Cassa distrettuale di Zara e una proposta per il nostro congresso.

La classe lavoratrice di Zara, risentita per le continue angherie che subisce: derubata dei propri diritti, e irritata per la fenomenale anarchia e disordine che vigono alla Cassa ammalati e conscia dei propri diritti, da molto tempo ha iniziato una sistematica agitazione per imporre le elezioni e entrare con la propria rappresentanza in possesso dell'istituzione.

Furono tenuti comizi e riunioni; furono presentati due insinuati alla Luogotenenza, ma sembra che i giurati e pagati tutori della legalità intendono di perpetrare l'abuso e il disordine alla Cassa, se la massa operaia non si decide a passi energici.

Noi passiamo sopra alle migliaia di motivi fondati e concreti che potremmo esibire

per mettere in luce simpatica il nostro postulato; ci rinunziamo: le ragioni non valgono più ci vuole la forza, e noi ricorremo alla forza.

Ci preme di accentuare due miserie morali della Luogotenenza Dalmata: la prima è: che in alto, alle nostre sollecitazioni per aver evasione ai ricorsi, si rispose che non li possono evadere, perchè non hanno impiegati!

Evidentemente in alto ci si bagatellizza e con ironia ci si fa intendere che risposta non avremo — o l'avremo molto tardi.

E ancora: Un figuro alla Luogotenenza ci disse: „se le Casse venisse in mano degli operai, andrebbe in rovina“. Non per raccogliere l'insulto del maleducato impiegato, rileviamo che la classe operaia ha maturità, senso di responsabilità e capacità di amministrare **le proprie** istituzioni. E più ruina e più miseria di quelle che si sono accumulate sotto l'egida venteunale del Capitanato, con i commisari, non ci potrebbero essere! Mai un resoconto; mai una statistica; mai una relazione — nulla! Noi ritorniamo con forza l'accusa e diciamo: I commissari sono inetti di dirigere le casse ammalati, e il Capitanato e la Luogotenenza si sono rese complici del vecchiume e del disordine che ivi si respira e che inciampano il normale funzionamento della cassa. E potremmo affibbiare colpe più sensibili ancora!

Noi vogliamo avere le Casse ammalati nelle nostre mani; vogliamo amministrarle con criteri propri; introdurvi le riforme che saremo capaci, perchè noi siamo gli unici competenti; perchè noi godiamo i benefici e subiamo le deficienze dell'ordinamento della istituzione.

Se poi alla Luogotenenza hanno da appoggiare poliziotti o pensionati, mettono mano ai fondi segreti o si arrangino in altra maniera che la Cassa ammalati non è beneficenza, e il posto di direttore non può essere sinecura di chicchessia, ma posto di illuminata e cosciente attività e responsabilità.

Noi sappiamo, e non ci ripugna di affrontare l'odioso argomento: certi cervelli da passeri si figurano la Cassa ammalati in mano dei delegati operai, svaligiato e fonte di furti e panoncini come se fosse un qualunque comune dalmato od istriano

Visto che all'ordine del giorno del congresso operaio che si terrà in Spalato il mese venturo, si trova la questione delle casse ammalati, i delegati di Zara, dovranno svolgere e far accettare il seguente ordine del giorno:

„Il Comitato Politico e la Commissione delle organizzazioni operaie immediatamente inizieranno un'agitazione a Zara, Spalato e Sebenico per imporre le elezioni delle rappresentanze appar statuto, preparando le masse operaie di negare il proprio contributo alle casse stesse appena ricevessero l'ordine.“

Noi siamo consci delle conseguenze di questo nostro atto. Se alla Luogotenenza amano l'illegalità, saranno certamente lietissimi veder che si apre un'era di agitazioni e di anarchia amministrativa!

E gli operai di Zara s'impegnano fin d'ora di dar il buon esempio. Sono già pronti e decisi.